

Ks. dr hab. Bogdan Biela, prof. UŚ
Instytut Nauk Teologicznych
Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach

Recenzja rozprawy doktorskiej

Ks. mgr lic. Tomasz Chrupek, *Formacja chrześcijańska młodzieży na podstawie programu „Młodzi na progu”*. Studium teologicznopastoralne w świetle badań w diecezji tarnowskiej, Lublin 2023, ss. 374. Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II. Wydział Teologiczny. Instytut Nauk Teologicznych. Promotor: ks. prof. dr hab. Wiesław Przygoda

W 2015 r. została obroniona na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach praca magisterska Dominiki Machy - Kowalskiej pt. *Program „Młodzi na progu” jako ewangelizacyjna metoda przygotowania młodzieży do sakramentu bierzmowania*. Pracę znam bardzo dobrze gdyż byłem jej promotorem. Oprócz interesującego ujęcia tematu jako ilustracje i potwierdzenie przedstawionych treści autorka zawarła w pracy blisko 100 świadectw uczestników rekolekcji organizowanych w ramach formacji *Młodzi na Progu* (do tych świadectw jeszcze wrócę). Autorka od początku uczestniczyła w powstawaniu programu, a także - jak dowiadujemy się z dysertacji - aktem notarialnym sporządzonym dnia 22 marca 2021 roku, a ustanowionym przez Dominikę Ewelinę Machę-Kowalską została powołana do życia „Fundacja Młodzi na Progu” (s. 114). Ma się rozumieć, że w tym kontekście bardzo chętnie i z ciekawością przyjąłem propozycję zrecenzowania przedłożonej mi rozprawy doktorskiej, w celu choćby skonfrontowania wniosków z pracy magisterskiej z postulatami dysertacji doktorskiej ks. Chrupka z roku 2023. Wstępna analiza układu pracy, struktury podziału treści oraz kolejności rozdziałów rokowała rzetelną refleksję nad założonym problemem pracy.

1. Treść rozprawy

Rozprawa doktorska ks. Tomasza Chrupka, *Formacja chrześcijańska młodzieży na podstawie programu „Młodzi na progu”*. Studium teologicznopastoralne w świetle badań w diecezji tarnowskiej, obejmuje 374 strony i składa się ze spisu treści, wykazu skrótów, wstępu,

sześciu rozdziałów, zakończenia, bibliografii, spisu tabel, grafik i wykresów oraz aneksu zawierającego formularz ankiety. Struktura pracy została oparta o paradygmat trzech etapów analizy teologii pastoralnej. W związku z przyjętym założeniem metodologicznym korpus pracy jest podzielony na trzy części: część teoretyczna (rozdział I), część empiryczna (rozdziały II-V) oraz część postulatywna (rozdział VI).

Pierwsza część dysertacji podejmuje zagadnienie formacji chrześcijańskiej młodzieży na podstawie analizy wskazań Kościoła oraz programu *Młodzi na Progu* (Wskazania Kościoła i programu *Młodzi na Progu* dotyczące formacji chrześcijańskiej młodzieży). W tym celu Autor odnosi się zasadniczo do dokumentów od czasu Soboru Watykańskiego II, przez nauczanie papieży oraz dokumentów Kościoła w Polsce. Do analizy tych źródeł została także wykorzystana wybrana literatura teologiczna. W tej części Autor stara się pokazać, iż materiały formacyjne programu *Młodzi na Progu* uwzględniają i korespondują z nauczaniem Kościoła na temat formacji chrześcijańskiej młodzieży w jej wymiarze ludzkim, doktrynalnym, duchowym i apostołskim.

W części empirycznej zostały zaprezentowane wyniki badań ankietowych. Ankieta przebadano 319 młodych formujących się według programu *Młodzi na Progu* w diecezji tarnowskiej. Po przeprowadzeniu wstępnych analiz odrzucono 13 z nich z powodu niekompletnego ich wypełnienia. Dalszym analizom poddano 306 kwestionariuszy. Przebadano 171 osób płci żeńskiej (55,88%) i 135 płci męskiej (44,12%). Większość ankietowanych młodych znajdowała się w przedziale wiekowym między 16 a 19 rokiem życia (71,89%), 4,57% stanowili młodzi w wieku 14-15 lat, a pozostałe 23,55% obejmowało osoby powyżej 19 roku życia. Badani kształcili się zazwyczaj w liceach ogólnokształcących (43,14%). Kolejne 34,97% ukończyło już szkołę średnią. W technikum kształciło się 21,9% respondentów, po doliczeniu trzech ankiet uczniów uczących się w szkołach branżowych. Większość młodych osób pochodziła z terenów wiejskich (42,16%), 39,22% z miast do 20 tysięcy mieszkańców, powyżej 20 tysięcy mieszkańców reprezentowało 18,63% badanych. Uzyskane wyniki badań ankietowych zostały poddane jakościowej i ilościowej analizie statystycznej przy użyciu licencjonowanego programu IBM SPSS Statistics v. 25.

Rozdział drugi dotyczy formacji ludzkiej w świadomości badanej młodzieży. Jego zakres obejmuje kwestie dojrzałości osobowej respondentów, stopnia internalizacji określonego systemu wartości i zasad moralnych, a także deklarowaną umiejętność kształtowania dojrzałych relacji interpersonalnych oraz skalę formacji do dojrzałej miłości. Trzeci rozdział podejmuje formację doktrynalną w opinii diagnozowanych respondentów, sprawdzając ich znajomość Pisma Świętego oraz sposobu kształtowania chrześcijańskiego światopoglądu. Został tutaj

także zaprezentowany zakres posiadanej wiedzy religijnej oraz poziom rozumienia natury i misji Kościoła. Czwarty rozdział zawiera tematykę formacji duchowej konsultowanej młodzieży, dookreślając sposób rozumienia modlitwy osobistej, wspólnotowej, a także przeżywania Mszy Świętej, praktykowania sakramentu pokuty i pojednania oraz potencjał młodych w przeżywaniu roku liturgicznego. Ostatni rozdział empiryczny obejmuje wyniki analizy formacji apostołskiej według relacji ankietowanej młodzieży: świadectwa życia chrześcijańskiego, formacji do działalności charytatywnej, zaangażowania w różne przedsięwzięcia parafialne oraz formacji do świadomej decyzji wiary.

Ostatnia część rozprawy (Wnioski i postulaty pastoralne) przedstawia: kierunki odnowy formacji ludzkiej uczestników programu *Młodzi na Progu*, postulaty wzmacniające i pogłębiające formację doktrynalną przebadanej młodzieży, postulaty ożywiającej formację duchową oraz metody i środki doskonalenia formacji apostołskiej.

W zakończeniu dysertacji przedstawiono syntezę wniosków i postulatów pastoralnych.

2. Ocena merytoryczna rozprawy

Na początku trzeba podkreślić, iż zagadnienie podjęte w zaprezentowanej dysertacji jest jak najbardziej aktualne ze względu na sytuację w jakiej znajduje się współczesna młodzież i to nie tylko jeśli chodzi o wiarę i stosunek do Kościoła. Autor zajął się konkretną propozycją formacji młodzieży *Młodzi na Progu* realizowaną już w kilkunastu diecezjach i kilkudziesięciu parafiach w Polsce. Cechą charakterystyczną programu jest to, aby w formacji nie ograniczać się jedynie do zdobycia katechizmowej wiedzy, lecz aby opierać się na doświadczeniu i przynależności do konkretnej wspólnoty nie tylko przed, ale i po bierzmowaniu. Warto także podkreślić, iż w rozeznaniu recenzenta jest to najbardziej efektywny program przygotowania młodzieży do bierzmowania realizowany w Polsce.

Autor przeprowadził badania na grupie 306 osób. Przebadano 171 osób płci żeńskiej (55,88%) i 135 płci męskiej (44,12%). Jest to grupa reprezentatywna. Oczywiście wyniki badań nie mogą być reprezentatywne dla całej Polski, bo jak wszyscy wiemy - co zresztą Autor sam podkreśla – „młodzież z diecezji tarnowskiej wykazuje stosunkowo wysoki stopień religijności wyrażającej się w zewnętrznych praktykach pobożnościowych” (s. 9). Co do tego - myślę – nikt nie ma wątpliwości.

We wstępie Autor wskazał na motywy zajęcia się problemem formacji młodzieży, wyjaśnił podstawowe pojęcia rozprawy, takie jak „formacja” i „wychowanie”, przedstawił

historię powstania programu *Młodzi na Progu*, jego główne założenia, także jego realizację w diecezji tarnowskiej, ukazał istotne informacje dotyczące przeprowadzonych badań empirycznych, wybór publikacji mówiących o formacji chrześcijańskiej, zaznaczył jakie prace powstały o programie *Młodzi na Progu*. Podkreślił, że nie powstały jeszcze poważne dysertacje naukowe podejmujące formację chrześcijańską młodzieży na podstawie programu *Młodzi na Progu* uwzględniające empiryczne badania ankietowe przeprowadzone na jego uczestnikach. Tym też uzasadnił podjęcie naukowej refleksji nad omawianą kwestią.

Problem badawczy Autor rozprawy wyraził za pomocą trójstopniowego pytania: „jakie są założenia *Magisterium Ecclesiae* oraz programu *Młodzi na Progu* dotyczące chrześcijańskiej formacji młodzieży, w jakim stopniu są one realizowane w praktyce duszpasterskiej, a także co należy poprawić w programie i w praktyce pastoralnej, aby osiągnąć w przyszłości jeszcze lepsze efekty tej formacji? (s. 20). Tak więc celem rozprawy jest ukazanie założeń *Magisterium* Kościoła oraz programu *Młodzi na Progu* dotyczących chrześcijańskiej formacji młodzieży i zbadanie, w jakim stopniu są one realizowane, a także co należy poprawić w samym programie i w praktyce duszpasterskiej, aby osiągnąć lepsze efekty tej formacji. Dlatego też słusznie została zastosowana metoda stosowana w teologii pastoralnej: paradygmatu trzech etapów analizy teologii pastoralnej, która zresztą została wystarczająco uzasadniona. Zostały także przedstawione szczegółowe metody stosowane na poszczególnych etapach badawczych. Wstęp kończy przedstawienie struktury dysertacji. Konsekwentnie, w związku z przyjętym założeniem metodologicznym korpus pracy został podzielony na trzy części: część teoretyczną (rozdział I), empiryczną (rozdziały II-V) oraz postulatywną (rozdział VI). Należy stwierdzić, iż we wstępie zostały zawarte wszystkie istotne elementy, które powinny się w nim znaleźć.

W pierwszym rozdziale Autor kompetentnie opisał, jak w oficjalnym nauczaniu Kościoła prezentuje zagadnienie chrześcijańskiej formacji młodzieży, dokonując rozróżnienia na poszczególne jej wymiary: ludzki, doktrynalny, duchowy i apostołski. Przeprowadzony wywód przeprowadził na podstawie dokumentów Soboru Watykańskiego II oraz innych dokumentów Kościoła powszechnego i lokalnego, a zwłaszcza nauczania posoborowych papieży wraz z dostępną literaturą z zakresu teologii, jak i nauk pomocniczych takich jak: psychologia, pedagogika czy socjologia. Na podstawie wskazanych źródeł wykazał na ile założenia programu *Młodzi na Progu* wynikają i zarazem inspirują się powszechnym nauczaniem Kościoła. Szukając jakiegoś punktu zaczepienia można jedynie wskazać, aby w punkcie o formacji duchowej (1.2) dodać soborową definicję laikatu, która pozytywnie pokazuje, że *christifideles laici* wcieleni przez chrzest w Chrystusa uczestniczą w kapłańskim,

prorockim i królewskim urzędzie Chrystusa (por. KK 31). Z tego faktu można wyprowadzić konkretne elementy kształtujące duchowość świeckich, także młodzieży.

W rozdziałach II – V znalazła się bardzo solidnie przeprowadzona analiza opinii wyrażonych w badaniu ankietowym młodzieży formowanej według programu *Młodzi na Progu* z diecezji tarnowskiej. Wartością dodaną jest to, iż nieraz Autor porównuje dane otrzymane z ankiet z badaniami przeprowadzonymi przez CBOS oraz z ankiet otrzymanych w ramach toczącego się synodu w Tarnowie. Fachowo zrobiona ankieta i jej dokładna analiza daje wiele do myślenia i pozwala na wyciąganie właściwych wniosków pastoralnych. Jako, że znowu trudno znaleźć jakieś mankamenty w tej części rozprawy, dlatego wydobędę jedynie jedno słowo, które może trochę razić. Chodzi o „entuzjazm”. Np. „sporym entuzjazmem napawają deklaracje potwierdzające bardzo duże lub duże znaczenie modlitwy chrześcijańskiej w ich codziennym życiu” (s. 226), albo „Objęta badaniem młodzież w większości przypadków doceniła ponadto powszechnie przyjęte wartości takie jak: rodzina, miłość, przyjaźń oraz wiara. Bezsprzecznie wywołuje to pewien entuzjazm” (s. 307). Może lepsze byłoby słowo „optymizm”.

Celem ostatniego rozdziału było wskazanie konkretnych wniosków i postulatów pastoralnych do każdego z czterech analizowanych aspektów formacji chrześcijańskiej młodzieży. Pozwoliło to Autorowi z jednej strony ukazać dotychczasowe efekty stosowania programu *Młodzi na Progu* względem formującej się w nim młodzieży, a z drugiej wskazać na pewne elementy dalszego rozwoju tegoż programu. Ponadto rozprawa (niejako na marginesie) stosując wzorcowo metodę teologii pastoralnej solidnie zdiagnozowała stan wiary tarnowskiej młodzieży uczestniczącej w programie *Młodzi na Progu*, co jest jej niewątpliwie wielkim osiągnięciem, gdyż z natury wiara jest rzeczywistością złożoną i trudno uchwytną.

Podsumowując, można stwierdzić - i tutaj należą się „podziękowania” Autorowi, który we wstępie w zasadzie wyręczył recenzenta konkluzją - że „opracowana w ten sposób dysertacja ukaże kompleksową analizę formacji młodzieży według programu *Młodzi na Progu*, a dzięki pozyskanym opiniom przyczyni się do jego dalszego rozwoju zgodnie z teologicznymi wymaganiami Kościoła oraz postulatami konsultowanej młodzieży” (s. 23). Nic dodać nic ująć. Może jednak na początku dysertacji sformułowanie: „Autor ma nadzieję, że...” byłoby lepsze? No ale trudno nie zgodzić się z konkluzją Autora dysertacji!

3. Ocena formalna rozprawy

Struktura pracy jest zasadna i przejrzysta. Rozprawa jest napisana bardzo starannie, język przystępny ale nie banalny. Bibliografię – właściwie ułożoną - Autor umiejętnie wykorzystuje a przy tym wykazuje się bardzo dobrym panowaniem nad rozległym materiałem badawczym. Trzeba także zwrócić uwagę na właściwie stosowane przypisy, w miarę potrzeby wyjaśniające czy też ilustrujące przedstawiany materiał. Na uwagę zasługują także merytoryczne wstępy i zakończenia do poszczególnych rozdziałów. Szczególnie podkreśliłbym zachowaną zasadę rozłączności podziału oraz źródłowości. Nawet przy wnikliwym czytaniu, trudno znaleźć jakies błędy językowe czy tzw. literówki.

4. Pytania – problemy

Krytyczna i wnikliwa lektura każdej zresztą dysertacji powinna być impulsem do stawiania pytań czy rozwiewania wątpliwości. Zwłaszcza w kontekście bardzo interesujących i twórczych pastoralnie wniosków i postulatów zaprezentowanych przez Autora dysertacji można by rozwinąć ciekawą dyskusję. Aby jednak nie przedłużać a jednocześnie aby sprowokować akademicką dyskusję, którą jesteśmy winni obecnym tutaj uczestnikom publicznej obrony doktorskiej dysertacji, mam dwa pytania:

We wstępie pracy czytamy, że „ostatni etap prakseologiczny, uwzględniając osiągnięte rezultaty badań zarówno teoretycznych jak i empirycznych, miał na celu wypracowanie nowej strategii chrześcijańskiej formacji młodzieży, ale przy zastosowaniu udoskonalonej wersji programu *Młodzi na Progu*” (s. 22). Strategia generalnie mówiąc oznacza długofalową działalność (aktywność) w ramach której zawiera się planowanie oraz wdrażanie planu. Pytanie: Proszę syntetycznie przedstawić na czym polega wypracowana w dysertacji **ta nowa strategia** chrześcijańskiej formacji młodzieży?

Drugie pytanie wypływa niejako z pierwszego. Najpierw znowu dwa cytaty:

„W planowaniu nowej strategii formacji duchowej młodzieży niewątpliwie powinno się uwzględnić równoległą formację duchową rodziców, których oddziaływanie jest nadal kluczowe w rozwoju religijnym ich dzieci. Duszpasterstwo młodzieży nie polega jedynie na jednostronnym oddziaływaniu, ale domaga się komplementarności z środowiskiem rodzinnym, będącym nieodłącznym i podstawowym środowiskiem wiary” (s.294).

„Z pewnością nie chodzi o to, by przygotowanie do bierzmowania oraz dalsza formacja według programu *Młodzi na Progu* obrała kształt wykwalifikowanego kursu teologicznego, ale o wcześniejsze doświadczenie relacji osobowego Boga, mobilizującego dopiero do dalszych poszukiwań i teologicznych weryfikacji” (s. 290).

Jednym z kluczowych elementów programu *Młodzi na Progu* jest włączenie w formację młodzieży także rodziców oraz wprowadzenie w doświadczenie osobistej relacji z Bogiem (np. w aneksie zawartym w pracy dyplomowej mojej magistrantki mamy mnóstwo świadectw wskazujących jak uczestnictwo w programie zmieniło ich relację z Bogiem). O jaką zatem nowość chodzi w tych postulatach?

5. Wniosek końcowy

Podsumowując recenzję trzeba powiedzieć, że wyniki badań, pozyskane w procesie profesjonalnej analizy wypowiedzi ankietowanych członków programu *Młodzi na Progu* dostarczyły niezwykle interesującego materiału. Przeprowadzone badania ukazały obszerną panoramę poglądów i postaw współczesnej młodzieży a także znaczenie i wartość konkretnego programu formacyjnego mającego rzeczywisty wpływ na różne aspekty życia młodych. Wartość nowatorską dysertacji wzmacniają cenne a zarazem konkretne wnioski i postulaty pastoralne przydatne nie tylko w realizacji programu *Młodzi na Progu* ale także w szeroko pojętym duszpasterstwie młodzieży. Analiza treści rozprawy doktorskiej ks. Tomasza Chrupka, *Formacja chrześcijańska młodzieży na podstawie programu „Młodzi na progu”. Studium teologiczno-pastoralne w świetle badań w diecezji tarnowskiej*, pozwala wysnuć konkluzję, iż cel pracy został w pełni zrealizowany. Można więc stwierdzić, że omawiana dysertacja doktorska tak pod względem merytorycznym jak i formalnym spełnia w pełni wymagania stawiane tego typu pracom. Jest to praca dojrzała i samodzielna z pewnością zasługująca na wyróżnienie. W związku z powyższym stawiam wniosek do Rady Instytutu Nauk Teologicznych Wydziału Teologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II o dopuszczenie ks. mgr. lic. Tomasza Chrupka do dalszego etapu przewodu doktorskiego.

Katowice, 05.06.2023.

ks. Michał Rogożen

